

SPIS TREŚCI

Tomistyczna „reforma” neoplatonizmu w <i>Komentarzu do „Księgi o przyczynach”</i> Tomasza z Akwinu (Artur Andrzejuk)	IX
--	----

TOMASZA Z AKWINU KOMENTARZ DO „KSIĘGI O PRZYZCYNACH”

[Wstęp]	3
1. Wszelka przyczyna pierwszorzędna bardziej wpływa na to, co przez nią spowodowane, niż wtórna przyczyna powszechna ...	5
2. Wszelkie bytowanie wyższe albo jest „wyższe” względem wieczności i jest „przed” nią, albo występuje „wraz” z nią, albo jest „po” wieczności ale „powyżej” czasu	14
3. Wszelka dusza szlachetna posiada trzy działania; gdyż z jej działań wypływa działanie ożywiające, intelektualne i boskie ..	22
4. Pierwszą wśród rzeczy stworzonych jest bytowanie, a „przed” nim samym nie ma niczego innego, co byłoby stworzone	33
5. Pierwsze inteligencje wyższe, które następują po przyczynie pierwszej, „odciskają” formy wtórne, które trwają i nie ulegają zniszczeniu w ten sposób, że nie jest czymś koniecznym powtarzanie „odciskania” ich wobec jakichś innych form. Inteligencje wtórne natomiast „odciskają” formy zmienne, dające się oddzielić, takie jak dusza	45
6. Przyczyna pierwsza przekracza [wszelką] wypowiedź, mowa zaś nie wystarcza, aby ją opisać, a to z powodu opisu samego jej bytowania, ponieważ ona sama znajduje się ponad wszelką	

przyczyną i można o niej opowiedzieć tylko przez odwołanie do przyczyn wtórnych, które są oświecane przez światło przyczyny pierwszej	55
7. Inteligencja jest substancją, która nie podlega podziałowi	64
8. Wszelka inteligencja zna to, co znajduje się „ponad” nią, oraz to, co znajduje się „pod” nią, chociaż to, że wie, co znajduje się „pod” nią, zawdzięcza temu, że jest tego czegoś przyczyną, to natomiast, że wie, co się znajduje „ponad” nią, zawdzięcza temu, że otrzymuje od tego czegoś [jakieś] dobra	73
9. Wszelka stałość inteligencji oraz istota pochodzą od czystej dobroci, która jest przyczyną pierwszą	77
10. Wszelka inteligencja jest pełna form, chociaż między nimi są takie, które zawierają formy bardziej powszechne, oraz takie, które zawierają formy mniej powszechne	90
11. Wszelka inteligencja poznaje rzeczy wieczne, które nie niszczeją ani też nie podlegają czasowi	98
12. Niektóre ze wszystkich bytów pierwszych znajdują się w innych na sposób, który dopuszcza, aby stała się z nich jedność w czymś innym	105
13. Wszelka inteligencja poznaje swoją istotę	111
14. W każdej duszy rzeczy zmysłowo odczuwalne znajdują się dzięki temu, że jest ona ich wzorcem, rzeczy zaś umysłowo poznawalne znajdują się w niej, ponieważ je ona zna	114
15. Każdy wiedzący zna swoją istotę, a więc powraca do swojej istoty powracaniem zupełnym	119
16. Wszystkie moce, które nie mają kresu, są zależne od czegoś pierwszego nieskończonego, co jest mocą [wszystkich] mocy, ale nie dlatego, że są one nabyte, trwałe i znajdujące się wśród rzeczy, chociaż są mocą rzeczy posiadających trwałość	124
17. Wszelka moc zjednoczona jest bardziej nieskończona niż moc zwielokrotniona	132
18. Wszystkie rzeczy posiadają istotę dzięki bytowi pierwszemu, wszystkie zaś rzeczy żywe są poruszane przez swoją istotę	

dzięki pierwszemu życiu, wszystkie natomiast rzeczy umysłowo poznające posiadają wiedzę dzięki pierwszej inteligencji	134
19. Wśród inteligencji istnieje taka, która jest inteligencją boską, ponieważ ona sama czerpie z dóbr pierwszych, które pochodzą od przyczyny pierwszej, na wiele sposobów przyjmowania. Istnieje też wśród nich taka inteligencja, która jest tylko inteligencją, ponieważ nie przyjmuje ona [niczego] od dóbr pierwszych inaczej niż za pośrednictwem inteligencji. Między duszami natomiast istnieje taka, która jest duszą umysłowo poznawalną, ponieważ ona sama jest zależna od inteligencji, wśród nich zaś istnieje to, co jest wyłącznie duszą. Z kolei między ciałami naturalnymi istnieje takie, któremu przysługuje dusza rządząca nim samym i sprawująca kierownictwo nad nim samym, ale są też między nimi takie, które są wyłącznie ciałami naturalnymi nieposiadającymi duszy	140
20. Przyczyna pierwsza rządzi wszystkimi rzeczami stworzonymi, nie mieszając się z nimi	144
21. Coś pierwszego jest bogate [bytowo] z powodu siebie samego i jest bogate bardziej [niż pozostałe rzeczy]	150
22. Przyczyna pierwsza przekracza wszelką nazwę, którą jest nazywana, ponieważ nie odnosi się do niej ani umniejszenie, ani też samo uzupełnianie	153
23. Wszelka inteligencja boska zna rzeczy dzięki temu, że sama jest inteligencją, i rządzi nimi dzięki temu właśnie, że jest boska	157
24. Przyczyna pierwsza istnieje we wszystkich rzeczach według jednej dyspozycji [bytowej], ale wszystkie rzeczy „w” przyczynie pierwszej nie istnieją już według jednej [bytowej] dyspozycji	160
25. Zjednoczone [wewnętrznie] substancje umysłowo poznawalne nie są zrodzone z innej rzeczy, a wszelka substancja istniejąca dzięki swojej istocie nie jest zrodzona z innej rzeczy	166
26. Każda substancja istniejąca dzięki sobie samej nie podlega zniszczeniu	171

27. Wszelka substancja niszczalna, niewieczna, albo jest złożona, albo jest sprowadzona [w swoim istnieniu] do innej rzeczy ... 174
28. Wszelka substancja istniejąca dzięki swojej istocie jest prosta [bytowo] i nie ulega podziałowi 176
29. Wszelka substancja prosta [bytowo] istnieje dzięki sobie samej, czyli dzięki swojej istocie 180
30. Każda substancja stworzona w czasie albo zawsze znajduje się w czasie i czas z niej nie „odpływa”, gdyż jest właśnie stworzona równo z czasem, albo „odpływa” poza czas, a czas z kolei „wypływa” z niej, ponieważ jest stworzona w pewnych momentach czasu 182
31. Między rzeczą, której substancja i działanie znajdują się w „chwili” wieczności, a rzeczą, której substancja i działanie znajdują się w chwili czasu, istnieje coś pośredniego, i jest to coś, czego substancja wywodzi się z „chwili” wieczności, działanie natomiast wywodzi się z chwili czasu 189
32. Wszelka substancja, która pod względem niektórych swoich dyspozycji podlega wieczności, a pod względem innych swoich dyspozycji podlega czasowi, jest zarazem bytem i rodzeniem 192

TOMISTYCZNA „REFORMA” NEOPLATONIZMU
W KOMENTARZU DO „KSIĘGI O PRZYZCYNACH”
TOMASZA Z AKWINU

Komentarz Tomasza z Akwinu do *Księgi o przyczynach* (*Liber de causis*) jest tekstem niezwykle i to przynajmniej z kilku powodów. Już sama bowiem *Księga* jest komentarzem do kilkudziesięciu tez Proklosa (412–485), jednego z ostatnich wielkich neoplatoników, napisanym przez nieznanego arabskiego autora. Mistrzowie średniowiecza, z Tomaszem z Akwinu na czele, komentowali więc komentarz. Najbardziej niezwykle jest jednak w tej historii to, że mistrzowie ci przez wiele lat – od czasu przetłumaczenia *Księgi* na łacinę do momentu powstania *Komentarza* Tomasza z Akwinu w 1272 roku – uważali *Liber de causis* za tekst Arystotelesa i starali się jej tezy uzgodnić z innymi znanymi jego dziełami.

Niezwykła jest także filozofia, z którą spotykamy się w przetłumaczonym tekście. W pierwszej – Proklosowej – warstwie odnajdujemy klasyczny neoplatonizm grecki, politeistyczny i radykalnie pogański, wyraźnie jednak stępiony przez odpowiedni dobór tez z *Stoichéiosis theologiké*¹, oraz arabski komentarz, pisany w duchu monoteistycznym i kreacjonistycznym.

Ten neoplatoński tekst komentuje Tomasz z Akwinu – najsłynniejszy w średniowieczu zwolennik szkoły Ary-

¹ Łaciński tytuł to *Elementatio* [niekiedy: *Institutio*] *theologica*.